

JÓKAI ANNA: MENNYBŐL AZ EMBER

Elmélkedéseket, emlékezéseket, köszöntőket, rádiós kisesszéket olvashatunk Jókai Anna legújabb könyvében. Többségükben alkalmi írásokat tehát: de ugyan mi lehetne ennek az alkalmiságnak az ellenpontja? Mi lehetne a másik fajta írásmód? A lényegi, a belülről fakadó, a spontán, a bölcséleti? Hiszen éppen ezek a tűnődések járják át mindenestül a *Mennyből az ember* írásait, csakúgy, mint a *Perc-emberkéék dáridója* című kötetet (1996), amelyhez oly közel áll a mostani gyűjtemény. Alkalmiság és lényegiség forr össze az itt olvasható írásokban is, melyek három csoportba rendeződnek: a kötetcímet viselő ciklus etikai, lélektani, történelmi, irodalmi tárgyú tanulmányokból áll: ezekben a fő témává emelt tárgykör szélesebb, érvelőbb, részletesebb kidolgozásban részesül; a Szolgálat kortárs alkotók alakrajzait sorakoztatja fel; a Vársáni levelek eredetileg a rádióban hangzottak el, s kiindulópontjuk rendszerint valamely mindennapi helyzet, átlagos jelenség, jól ismert fonáság.

Mindennapi, átlagos, jól ismert: nos, ezek a szintén átlagos jelzők semmi lényegeset nem árulnak el Jókai Anna meditációinak jellegéről, kivált pedig irányáról. Mert ez a jelleg és irány bizony közös az író által ihletőknek és mestereknek tekintett Hamvas Béla, Kodolányi János és Várkonyi Nándor gondolatvilágát taglaló, elmélyült tanulmányokban és — mondjuk — az időjárásról, a kéretlen és hiteles tanácsadásról, a közlésmódjaink túlhabzásáról szóló jegyzetekben — és természetesen a pályatársakat méltató, remekművi kisportrékban. A könyv minden mondatának megvan ugyanis az a mélységélessége, az a többdimenziós távlatossága, amely Jókai Anna olvasóinak régtől fogva ismerős lehet. Az ő meditációi mindig egyszerre szólnak választott témájáról, és egyidejűleg valami egészen másról; pontosabban ugyanarról egy másik megvilágításban, egy másik vonatkoztatási térben, egy másik kontextusban. Ez a kontextus nem merő szövegvilág, hanem maga a világ, amely egy szellemi törvényrendszer közege; a valóság itt megvalósulás, a világló bizonyosság színtere. Jókai Anna ennek a megismert tapasztalatnak a megismertetésén dolgozik, s hogy mekkor hatással, arról *Ne féljetelek* című, 1998-ban megjelent, nagy esztétikai, etikai és

bölcséleti erejű regényének különlegesen széles körű (az irodalmi szakma határain messze túllépő) fogadtatása tanúskodik.

S hogy mi ehhez a módszere? Az, hogy távol tartja magát közéletünk, közgondolkodásunk, közvélekedéseink makacs és egyoldalú (de *legföljebb* kétoldalú) antitéziseitől. A jelzett távol tartás Jókai Anna elemzéseiben részint az egymással egy szinten ellenségeskedő eszmék és szokások pontos leírásában valósul meg, részint pedig a mindkettő(k)nek fölébe emelő tájékozódásban, mely megjelöli a harmadik utat. Ez a harmadik út azonban máshonnan és máshová vezet: a kettő vízszintes tusakodása helyett a *Három* függőlegese ez, amelynek reményteli bizonyossága Jókai Anna azonos című könyvében összegződött először, s azóta is áthatja művészetét és gondolkodását egyaránt. (*Belvárosi Könyvkiadó, 2000*)

BÁRDOS LÁSZLÓ

FERENCESEK A FELOSZLATÁS IDEJÉN

Az egyik ferencesnek vágta oda az egyik ávós: „*Te meztelen Krisztus, hol hagyta az ingedet?*”. Ez a címe a dokumentumkötetnek, amelyet Kármán Peregrin állított össze a ferencesek elhurcolásáról, internálásáról, azokról a közösségekről, amelyeket nem érintettek az intézkedések, illetve a Kapisztrán Szent János Provincia további történetéről. A könyvet gazdag képanyag és a ferencesek határon túli sorsára való kitekintés teszi teljessé.

Tizenegynéhány éves voltam az események idején. Napjaim nagy részét a budai ferenceseknél töltöttem, Achilles testvér apai irányításával. Azok egy részét, akik a könyvben szerepelnek, ministránsként ismertem, legerősebben az itt nem említett Szabó Szerénhez, a kiváló és indulatos lelkipásztorhoz kötődtem, akit tudomásom szerint kimenekítettek, s később Tamás Alajoshoz, a küzdelmes sikereket megért szerzetes-zenészhez, aki Buda ostrománál nem kis hősiességről tett tanúságot.

A gyűjtemény legérdekesebb, megrendítő emlékezését Schneider Vencel írta a ferences püspök, Zadravecz István börtönben szenvedett éveit utáni életéről, magányáról, elhagyatottságáról. Ebben a részben az ötvenes-hatvanas esztendőök hazai katolikus egyházának minden fájdalmas ellentmondása felszínre

kerül, s az olvasó újra szembesül a máig nem tisztázott kérdéssel, vajon odáig ment el egyházunk megmaradása és egzisztálása érdekében, ameddig szegény és megalázkodás nélkül tehetette, vagy néha-néha tovább is. A ferencesek helyzete ebből a szempontból igen bonyolult volt, hiszen nagyon sokat köszönhetek Balogh „páternak”, állítólag ő beszélt rá Rákosit, engedélyezze, hogy a rend két iskolát működtessen. Így aztán jónéhány szerzetes került a békepapi mozgalomba, s jelek szerint az ő életüket is megmérgezte a félelem: nem lehetett tudni, ki az Egyházügyi Hivatal „hírvivője”. Ez a bizonytalanság, óvatosság a rendház falain belül is érezhető volt. „Kintről” szemlélve megalkuvásnak, önfeladásnak mutatkozott. Ennek látta, élte át Zadravec püspök és hú támogatója, Schneider Vencel is. Fájdalmas, keserves ellentmondás: ami egyfelől a „modus vivendi” kiharcolásának, az másfelől gyengeségnek, árulásnak látszott. S ez korántsem csak a ferencesek történelmét jellemezte... Ha csak arra gondolunk, mekkora súlyt kellett cipelniük a meghagyott szerzetesrendek vezetőinek, amikor döntöttek, ki maradhat meg rendi kötelékben, s kitől kell megválniuk, máris sejthetjük, milyen mély tragédiákat szült, hány vérző vagy palástolt sebet ütött ez a korszak, s milyen kínkeserves helyzetbe került az egyházi vezetés, amelynek néhány tagjáról oly könnyen mondják: békepap volt, cserben hagyta az egyházat. De valóban cserben hagyta? Volt, aki igen, s ezzel cinikusan hivalkodott is. De tagadhatatlan: voltak, akik meghasonlott lélekkel szenvedték végig ezeket az éveket, s hogy vétkeztek-e, vagy sem, nem mi fogjuk eldönteni, mint ahogy a bűnbocsánat szavait sem mi mondjuk ki.

A ferenceseknek különleges a „bája”. Közvetlenségük, kedvességük megejtő. Szóljanak bár a legsúlyosabb, legdrámaibb dolgokról, mindig ott érezzük szavaikban azt a biztonságos derút, amit azok birtokolnak, akik Isten tenyerén élnek. Ezekben a néha dadogó valamásokban, emlékezősekben ez a legvonzóbb. A szívemhez oly közel álló J. atya mindig nagyokat döcögve idézte vissza börtönévé, amikor a WC-ből kényszerült vizet inni. Gondold meg, mennyivel többet szenvedett a drága Jézus — tette hozzá, s ezt egészen komolyan mondta. Pedig micsoda présben és megaláztatásban telhettek napjai, hetei! De mindig abban a tudatban élt és gondolkodott, hogy nem diadalmenet tagjainak rendeltettünk.

Ha azonban a ferencesekre gondolok, kik ismerőseimként tűnnek föl e lapokon, mindig

a derús otthonosság jóízét érzem. Gábris Grácián, az „abbé”, a hatalmas termetű házfőnök, P. Anaklét, a szélesebb Quirin atya, a „szörnyű bűntől” elszörnyedő Halmay Paszkál, a galamblelkű aggastyán, Nándor atya, aki oroszlánna változott, ha a műsekönyvet nem a kellő sebességgel vittük egyik oldalról a másikra, Jeney Jenő, aki a miseruhák hajtógatásai is ellenőrizte, a borotvaéles eszű Tatrai Gyula Lipót atya szegény, aki idős korában nem mert kilépni a rendház biztonságából. És ifjúságom álmaiban visszatérő képei: a keddi Szent Antal-misék, a tömjénfüstben úszó templom méltósággal lépdelő Schrotty Pál delegatus generalissal, a húsvéti körmenetek, Szerén atya, amint a templom romos tornyából dörögte átkait, akkora hévvel, hogy rettegünk, mikor zuhan le. Váradi Béla, akit Isten levéltári kutatónak teremtett, de provinciálisként kellett keresztjét vinnie. Hilár testvér, amint az elszabadult disznót kergeti a kertben. Paulisz testvér a borok féltékeny gazdája. És az a két ember, akit sosem felejtök el: Borbély Achilles és Tóth Parmeniusz „Matyi bácsi”. Amit nekik köszönhetek, nem lehet megfogalmazni, a lelkembe épült bele.

Ilyennek láttam őket. És most döbbszemem rá, milyen hősiések voltak, amikor „azok” után mosolyogtak és a szeretet jegyében éltek, tevékenykedtek. (Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány – Vigilia kiadása, 2000)

RÓNAY LÁSZLÓ

KÓS KÁROLY LEVELEZÉSE CZINE MIHÁLYVAL

A művelődés-, az életmódtörténet számára bármely személy leveleinek halmaza érdekes és tanulságos lehet, s ha tisztességgel vannak megírva a szövegek, a szélesebb olvasóközönség figyelmét is leköthetik. A híres emberek levelei azonban mindenképpen ebbe az utóbbi olvasói körbe is behatolhatnak: a kiemelkedő személyiség többé-kevésbé hétköznapi arcára ugyanis sokan szoktak kíváncsiak lenni. Kós Károly (1883-1977) nem csupán híres ember volt, hanem voltaképpen szerencsés is: ami feladatot vállalt, azt a zord történelmi időben el is tudta végezni. S ami még csodálatosabb: közvetlen utókorra nem vált hűtlenné hozzá, sőt éppen az elmúlt negyed században épült be a Kós-életmű végleg a magyar klasszikusok pantheonjába. S híres ember Czine Mihály (1929-1999) is, irodalomtudósként és tudománynépszerűsítőként egyaránt.